

Sygn. akt I CZ 55/12

POSTANOWIENIE

Dnia 17 maja 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Antoni Górski (przewodniczący)

SSN Krzysztof Pietrzykowski

SSN Hubert Wrzeszcz (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa M. B.

przeciwko Skarbowi Państwa - Prezydentowi Miasta Stołecznego Warszawy,

Wojewodzie Mazowieckiemu, Ministrowi Infrastruktury, obecnie Ministrowi

Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej i Miastu Stołecznemu Warszawie

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 17 maja 2012 r.,

zażalenia powódki na postanowienie Sądu Apelacyjnego

z dnia 23 listopada 2011 r.,

oddala zażalenie.

Uzasadnienie

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Apelacyjny odrzucił skargę kasacyjną powódki na skutek nieuiszczenia należnej od niej opłaty (art. 398⁶ § 2 k.p.c.).

Z uzasadnienia orzeczenia wynika, że postanowieniem z dnia 12 października 2011 r. wymieniony Sąd Apelacyjny zwolnił powódkę częściowo od kosztów sądowych, tj. od opłaty od skargi kasacyjnej ponad kwotę 3 000 zł. Odpis tego postanowienia doręczono profesjonalnemu pełnomocnikowi powódki w dniu 25 października 2011 r. W dniu 2 listopada 2011 r. pełnomocnik powódki zawiadomił Sąd o wypowiedzeniu mu pełnomocnictwa procesowego. Z pism procesowych pełnomocnika i powódki wynika zaś, że wypowiedzenia pełnomocnictwa dokonał adwokat i powiadomił o tym powódkę w dniu 7 listopada 2011 r.

Powołując się na art. 112 ust. 2 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2010 r. Nr 90, poz. 594 ze zm., dalej – „u.k.s.c.”) i art. 94 § 2 k.p.c., Sąd Apelacyjny uznał, że adwokat, który powinien działać za powódkę do dnia 21 listopada 2011 r., nie uiścił, mimo upływu terminu z dniem 2 listopada 2011 r., 3 000 zł opłaty od skargi kasacyjnej.

W zażaleniu pełnomocnik powódki zawarł wniosek o rozpoznanie na podstawie art. 380 w związku z art. 398²¹ k.p.c. postanowienia Sądu Apelacyjnego z dnia 12 października 2011 r., zarzucając, że Sąd z naruszeniem art. 101 ust. 1 i 102 u.k.s.c. uznał, iż powódka jest w stanie uiścić 3 000 zł opłaty od skargi kasacyjnej bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny. W konkluzji zażalenia wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania albo o uchylenie zaskarżonego postanowienia i uwzględnienie w całości wniosku powódki o zwolnienie od kosztów sądowych.

Na żądanie Sądu Najwyższego, oparte na art. 63 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. Nr 240, poz. 2052), Sąd Apelacyjny sporządził uzasadnienie postanowienia z dnia 12 października 2011 r. Z uzasadnienia tego wynika, że w dołączonym do zawartego w skardze kasacyjnej wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych oświadczeniu o stanie rodzinnym i majątkowym powódka podała, że nie pozostaje z nikim we wspólnym gospodarstwie domowym, pobiera rentę w wysokości 680 zł netto, ponadto jest użytkownikiem wieczystym nieruchomości położonej w W. przy ul. D.[...].

Z poprzednich oświadczeń powódki o stanie majątkowym wynikało jednak, że jest ona także – poza wymienioną nieruchomością zabudowaną domem o powierzchni 110 m² – właścicielką mieszkania o powierzchni 147 m² wraz z udziałem w użytkowaniu wieczystym gruntu, a ponadto w 2009 r. czerpała dochody z wynajmu lokali w wysokości 6 700 zł miesięcznie. W oświadczeniu z 2010 r. powódka podała zaś, że uzyskuje dochody z najmu lokali w wysokości 1 500 zł za jedno mieszkanie, a w wypadku lokali kwaterunkowych 750 zł za jedno mieszkanie.

Zarządzeniem z dnia 23 sierpnia 2011 r. powódka została zobowiązana – wobec ograniczenia w aktualnym oświadczeniu informacji o dochodach przynoszonych przez nieruchomości do dochodu z nieruchomości położonej w W. przy ul. D. [...] – do wyjaśnienia stwierdzonych rozbieżności między złożonymi w sprawie oświadczeniami. W piśmie z dnia 11 września 2011 r. pełnomocnik procesowy podał, że powódka nadal posiada wszystkie wymienione wcześniej nieruchomości, które przynoszą, z wyjątkiem 2010 r., okresowe dochody. Aktualne przychody, wynoszące około 7 000 zł, powódka przeznacza na spłatę kredytów zaciągniętych na remonty nieruchomości i na swoje utrzymanie. Ponadto płaci miesięcznie około 1200 zł za ogrzewanie gazowe.

Podkreślając wyjątkowy charakter uprawnienia do żądania zwolnienia od kosztów sądowych, Sąd Apelacyjny uznał, że sytuacja materialna powódki pozwala jej ponieść koszty sądowe częściowo. Jest ona użytkownikiem wieczystym gruntu i właścicielką nieruchomości zabudowanych domami przynoszącymi dochód. Zdaniem Sądu już ta okoliczność wyklucza zaliczenie jej do osób uprawnionych do

korzystania z w pełnym zakresie z pomocy Skarbu Państwa w dochodzeniu praw przed sądem. Powódka osiąga miesięczne dochody w wysokości 7 680 zł i nie ma nikogo na utrzymaniu. Odnosząc się do wydatków z tytułu remontów nieruchomości i spłaty kredytów, Sąd stwierdził, że powódka w 2007 r. i 2009 r. uzyskała na te cele wysokie kredyty, z tym że w obu wypadkach mogła co najmniej 50 000 zł przeznaczyć na dowolne cele konsumpcyjne. Wykorzystanie tych środków zależało więc od woli powódki. W ocenie Sądu zobowiązania kredytowe nie korzystają z pierwszeństwa przed kosztami sądowymi. Ponadto niewiarygodne jest oświadczenie powódki, że w 2010 r. roku nie osiągała przychodu z nieruchomości, ponieważ pozostaje ono w sprzeczności z oświadczeniem z 2010 r. Reasumując, Sąd Apelacyjny uznał, że powódka jest w stanie zapłacić kwotę 3000 zł opłaty od skargi kasacyjnej, stanowiącą znikomą część całej należnej opłaty od skargi (61 350 zł), bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rozstrzygające znaczenie do oceny zasadności zażalenia ma – wobec niekwestionowania przez skarżącą faktu nieuiszczenia należnej od skargi kasacyjnej opłaty – ocena zasadności postanowienia z dnia 12 października 2011 r. o częściowym zwolnieniu skarżącej od opłaty od skargi kasacyjnej.

Zasady zwolnienia strony od kosztów sądowych zostały uregulowane w art. 100, art. 101 i art. 102 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2010 r. Nr 90, poz.594 ze zm.; dalej – „u.k.s.c.”). Zgodnie z tymi przepisami sąd może zwolnić stronę od kosztów sądowych w całości (art. 100 ust. 2 u.k.s.c.) albo w części, jeżeli strona jest w stanie ponieść tylko część tych kosztów (art. 101 ust. 1 u.k.s.c.). Zwolnienia od kosztów sądowych może się domagać osoba fizyczna, jeżeli złoży oświadczenie, z którego wynika, że nie jest w stanie ich ponieść bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny (art. 102 ust. 1 u.k.s.c.).

W orzecznictwie przyjmuje się, że zwolnienie od kosztów sądowych powinno być stosowane w sytuacjach wyjątkowych. Instytucja zwolnienia od kosztów sądowych stanowi w istocie pomoc państwa dla osób, które ze względu na trudną sytuację materialną nie mogą ponieść kosztów sądowych bez uszczerbku

utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny. Ubiegający się o taką pomoc winien więc w każdym wypadku poczynić oszczędności we własnych wydatkach, do granic zabezpieczenia koniecznych środków utrzymania dla siebie i rodziny. Dopiero gdy poczynione w ten sposób oszczędności okazały się niewystarczające – może zwrócić się o pomoc państwa (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 24 września 1984 r., II CZ 104/84, z dnia 19 marca 2010 r. i z dnia 23 marca 2010 r., II PZ 2/10, niepubl.). W orzecznictwie podkreśla się też, że przejściowe trudności materialne strony w zasadzie nie stanowią podstawy do zwolnienia od kosztów sądowych (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 27 października 1955 r., 4 CZ 196/55, OSN 1957, nr 1, poz. 11 i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 2006 r., V CZ 150/05, niepubl.).

Nie można podzielić zarzutu skarżącej, że Sąd Apelacyjny z naruszeniem art. 101 ust. 1 i art. 102 u.k.s.c. uznał, że jest ona w stanie ponieść częściowo opłatę od skargi kasacyjnej. Nie ma bowiem podstaw – wbrew wyrażonemu w zażaleniu przekonaniu – do uznania, że zachodzi mająca obiektywny charakter niemożność poniesienia przez skarżącą opłaty od skargi kasacyjnej w wysokości 3 000 zł. Mając na względzie charakter instytucji zwolnienia od kosztów sądowych i ukształtowaną w orzecznictwie praktykę jej stosowania, Sąd Apelacyjny trafnie uznał, że sytuacja majątkowa i rodzinna skarżącej, zwłaszcza posiadanie przez nią nieruchomości przynoszących dochód, zdolności do zaciągania kredytów, z uprawnieniem do ich częściowego wykorzystywania na dowolne cele konsumpcyjne, świadczą o tym, że była ona w stanie zgromadzić środki pozwalające ponieść opłatę od skargi kasacyjnej w ustalonej wysokości, stanowiącej znikomą część całej należnej od skargi opłaty.

W uzupełnieniu przedstawionych przez Sąd Apelacyjny motywów rozstrzygnięcia w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych warto dodać, że piśmiennictwie i orzecznictwie przyjmuje się, że opłaty sądowe są rodzajem daniny publicznej. Zwolnienie od tego rodzaju danin – jak wyjaśniono w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 19 marca 2010 r., II PZ 34/09, niepubl. – stanowi odstępstwo od konstytucyjnego obowiązku ich powszechnego i równego ponoszenia, wynikającego z art. 84 Konstytucji RP. Dlatego wspomniane zwolnienie powinno być stosowane w sytuacjach wyjątkowych, gdy istnieją

uzasadnione powody do przerzucenia ciężaru obciążającego daną osobę na współobywateli. Z ich bowiem środków pochodzą dochody budżetu państwa, z których pokrywa się koszty postępowania sądowego w razie zwolnienia skarżącego z obowiązku ich ponoszenia. Ta zasada ma szczególne znaczenie – jak podkreślono w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 19 marca 2010 r., II PZ 34/08 – w odniesieniu do pism procesowych obejmujących środki zaskarżenia kierowane do Sądu Najwyższego. Konstytucyjne prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP) dotyczy bowiem co najmniej dwuinstancyjnego postępowania sądowego (art. 176 ust. 1 Konstytucji RP). Z tego względu, w postępowaniu kasacyjnym (niebędącym postępowaniem toczącym się w ramach kolejnej instancji sądowej, lecz będącym szczególnym postępowaniem realizującym głównie interes publiczny polegający na zapewnieniu jednolitości orzecznictwa sądów powszechnych i kontroli prawomocnych orzeczeń sądowych z punktu widzenia ich zgodności z prawem) uzasadnione jest stosowanie zwiększonego rygoryzmu przy realizacji obowiązku wnoszenia opłat sądowych.

Reasumując, podjętą przez skarżącą próbę zakwestionowania zasadności postanowienia z dnia 12 października 2011 r. należało uznać za bezskuteczną. W konsekwencji, nie ma podstaw do uwzględnienia zażalenia.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji postanowienia (art. 398¹⁴ w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c.).